

OIR

Open innovative resources
for distance learning

PROGRAM PODCASTU

Temat: Spotkanie z *Innym* – kontekst edukacyjny

Autor: dr Alicja Lisiecka

OIR

Open innovative resources
for distance learning

UMCS

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
W LUBLINIE

Università
degli Studi di
Messina

Universidad de Oviedo

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Lublin 2022

SPIS TREŚCI

1. INFORMACJE O PODKAŚCIE	4
1.1. Analiza potrzeb	4
1.2. Cele podcastu	4
1.3. Adresaci podcastu	5
1.4. Treści poruszane w trakcie wykładu/podcastu	5
1.5. Czas trwania wykładu/podcastu	6
1.6. Polecana i cytowana literatura	6
2. MATERIAŁY DYDAKTYCZNE	8
2.1. Karty pracy	8
2.2. Zestaw ćwiczeń	13
2.3. Zestaw zadań	25
2.4. Zestaw materiałów wizualnych/źródłowych	33
2.5. Dane dostępne do wersji online	39
2.6. Spis załączników	40
2.7. Adaptacja scenariusza do zdalnej formy nauczania	40

1. INFORMACJE O PODKAŚCIE

1.1. Analiza potrzeb

Inność jest pojęciem płynnym, wciąż problematycznym, ale też niezbędnym dla ukształtowania się jednostkowej świadomości. Z pedagogicznego punktu widzenia spotkanie z *I(i)nnym* stwarza okazję do przekraczania i przesuwania indywidualnych granic, eksplorowania nieznanych obszarów i poszukiwania nowych lub redefiniowania obiektywnych dla danej jednostki znaczeń. Relacja z *I(i)nnym* umożliwia wychodzenie poza schematy i rozwijanie krytycznej postawy wobec świata.

W dostrzeganiu odmiennych narracji i uznawaniu ich za równoprawne tkwi ogromny potencjał emancypacyjny. Otwartość na *Innego* przyczynia się także do budowania poczucia wspólnoty ludzkiej ponad różnicami. Akceptacja różnorodności i sprzyjająca jej ciekawość poznawcza minimalizują negatywne postawy wobec *Obcych*, ograniczają megalomanię, ksenofobię i zachowania rasistowskie, a także zmniejszają nieuzasadnioną niechęć i lęki. W rzeczywistości pełnej napięć i konfliktów kulturowych zadaniem pedagogów jest uświadamianie, że uwolnienie się od narzuconych sposobów postrzegania, daje człowiekowi szansę samostanowienia i świadomego kreowania świata, w którym żyje.

1.2. Cele podcastu

Cel główny:

Wprowadzenie uczestników szkolenia w problematykę *Innego* funkcjonującego w kontekście edukacyjnym.

Cele szczegółowe

Odbiorcy podcastu będą:

w zakresie wiedzy:

- znać pojęcie *Innego* i *Obcego*;
- definiować pojęcie stereotypu, atrybucji wewnętrznej i etnocentryzmu;

- wymieniać cechy dystynkcyjne dla *I(i)nności*.
- wskazywać na edukacyjne szanse i zagrożenia wynikające z *I(i)nności*.

w zakresie umiejętności:

- odróżniać *Inność* od *Obcości*;
- identyfikować konteksty i konsekwencje *I(i)nności*;
- umiejętnie współpracować z innymi;
- dostrzegać potencjał *I(i)nności*;
- dokonywać analizy sytuacji edukacyjnej w perspektywie społecznej;
- skutecznie argumentować własne opinie i przekonania.

w zakresie postaw:

- rozumieć prawo jednostki do bycia *Innym*.
- świadomi wagi wartości humanistycznych dla edukacji.

1.3. Adresaci podcastu

Podcast oraz materiały dydaktyczne przeznaczone są dla wykładowców akademickich, nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych, studentów przygotowujących się do pracy z dziećmi, młodzieżą i osobami dorosłymi oraz słuchaczy pedagogicznych studiów podyplomowych.

Pakiet służy zwiększeniu wiedzy słuchaczy na temat kategorii *Innego* w kontekście edukacyjnym; może być wykorzystywany podczas zajęć na różnych szczeblach edukacyjnych, ze wskazaniem na szkolnictwo ponadpodstawowe i wyższe.

1.4. Treści poruszane w trakcie wykładu/podcastu

1. Kategoria *Innego* w nauce.
2. *Inny* a *Obcy*.
3. *Inny* w szkole.
4. Stereotypy, atrybucja wewnętrzna i etnocentryzm.
5. Pedagogiczne szanse wynikające z obecności *I(i)nnego*.

1.5. Czas trwania podcastu

Podcast trwa 20 minut.

1.6. Polecana i cytowana literatura

Gara J. (2010), *Filozofia dialogu i jej implikacje pedagogiczne*, „Paedagogia Christiana”, nr 1/25.

Januszewska E., Markowska-Manista U., (2017), *Dziecko „Inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad edukacją szkolną*, Warszawa.

Kozłowski T. (2018), *Inny w kulturze. Stereotypy, wartości i etnocentryzm, czyli jak konstruujemy pojęcie inności*, w: *Ku inkluzji społeczno-kulturowej w szkole. Od pedagogiki klasy do pedagogiki włączającej*, red. B.D. Gołębiak, M. Pachowicz, Poznań.

Kwiatkowska-Tybulewicz B. (2016), *Wychowawcze aspekty sztuki współczesnej. Z perspektywy pedagogiki krytycznej*, Warszawa.

Markowska-Manista U., Dąbrowa E., (2016), *Uczeń jako „Inny” w polskiej przestrzeni edukacyjnej – krytyczne spojrzenie na szkołę w kontekście zróżnicowania kulturowego*, „Edukacja Międzykulturowa”, nr 5.

Melosik Z. (2007), *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, Kraków.

Nikitorowicz J. (2019), *Pedagogika międzykulturowa w rewitalizacji heterologii w warunkach zróżnicowania kulturowego*, „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1.

Pachowicz M. (2018), *Inny, czyli kto? Obszary i podmioty inkluzji*, w: *Ku inkluzji społeczno-kulturowej w szkole. Od pedagogiki klasy do pedagogiki włączającej*, red. B.D. Gołębiak, M. Pachowicz, Poznań.

Rola B. (2020), *Inny nie znaczy gorszy. Przeciwdziałanie dyskryminacji w szkole*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 6.

Rzeźnicka-Krupa J. (2013), *Inny i pedagogika: doświadczenie inności i relacja z innym jako istotne kategorie nauk o wychowaniu*, „Studia Edukacyjne”, nr 28.

Stepaniuk J. (2020), *Zrozumieć Innego (kulturowo) – przełamywanie barier w szkolnej i akademickiej przestrzeni edukacyjnej*, w: *Spotkanie z Innym w szkole i na uczelni. O możliwościach porozumienia*, red. W. Heller, M. Kaźmierska, M. Wieczorek.

Stepaniuk J. (2021), *Wielokulturowość w (przed)pandemicznym świecie i jej znaczenie dla procesu uczenia się międzykulturowego*, „Podstawy Edukacji”, t. 14.

Swój – Obcy – Wróg. Wędrówki w labiryntach kultur (2018), red. T.M. Korczyński, Gdańsk.

- Szempruch J., Blachnik-Gęsiarz M. (2018), *Praktyczny wymiar kompetencji międzykulturowych w polskiej szkole*, w: *Edukacja międzykulturowa – idee, koncepcje, inspiracje. Materiały dydaktyczne dla uczniów szkół średnich i studentów*, P. Borza, K. Rejman, W. Błażejowski, B. Rejman (red.), Jarosław.
- Środa M. (2020), *Obcy, inny, wykluczony*, Gdańsk.
- Świdzińska A. (2016), *Relacje międzykulturowe*, w: *Kompetencje międzykulturowe Materiały edukacyjne dla rad pedagogicznych*, red. M. Rafalska, Warszawa.
- Tarnowski J. (2010), *Pedagogika egzystencjalna*, w: *Pedagogika*, Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Warszawa.
- Welskop W. (2014), *Socjologiczne ujęcie „Innego” w szkole*, „Edukacja Humanistyczna”, nr 1.
- Zimbardo P. (2008), *Efekt Lucyfera: Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?*, Warszawa.

2. MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

2.1. Karty pracy

KARTA PRACY NR 1

Wysłuchaj podcastu i udziel odpowiedzi na poniższe pytania. Możesz wypełniać arkusz podczas drugiego odsłuchu. Zadanie ma na celu rozwijanie uważności i utrwalenie wiedzy.

1. Martin Buber uważany jest za współtwórcę nurtu filozofii zwanego:

- filozofią przyrody
- filozofią dialogu
- pragmatyzmem
- filozofią życia

2. *Obcy* to ktoś, kto:

- przynależy do danej grupy
- znajduje się w kręgu czyichś zainteresowań
- obywatel danego państwa
- nosi w sobie radykalną różnicę

3. Sposobem radzenia sobie z lękiem przed *Obcym* jest:

- racjonalizacja
- deniwelacja
- dehumanizacja
- adaptacja

4. *Inność* jest zawsze wartościowana negatywnie:

- tak
- nie

5. Uczeń zdolny nie może być *Innym* w środowisku szkolnym:

- tak
- nie

6. Samospełniająca się przepowiednia to zjawisko polegające na tym, że:

- uczeń zaczyna zachowywać się tak, jak oczekuje tego nauczyciel
- uczeń poprawia swoje wyniki, korzystając z korepetycji
- uczeń pogarsza swoje wyniki bez wyraźnej przyczyny
- uczeń osiąga lepsze wyniki bez szczególnych starań

7. Stereotypy są konsekwencją:

- nadmiaru wiedzy
- myślenia „na skróty”
- nadmiaru wolnego czasu
- zainteresowania *Innością*

8. Atrybucja wewnętrzna to:

- skłonność do przypisywania winy za zaistniałą sytuację konkretnej osobie, a nie okolicznościom zewnętrznym
- skłonność do przypisywania winy za zaistniałą sytuację okolicznościom zewnętrznym, a nie konkretnej osobie

9. Etnocentryzm to postawa, która uwidacznia się w sytuacjach konfrontacji z inną grupą. Polega ona na przekonaniu, że nasza grupa, w odróżnieniu od pozostałych, jest bardziej wartościowa, pod różnymi względami lepsza, uprzywilejowana i stanowi jednocześnie punkt odniesienia dla oceny innych grup i jednostek:

- tak
- nie

10. Akceptacja różnorodności i sprzyjająca jej ciekawość poznawcza minimalizują negatywne postawy wobec *Obcych*, ograniczają megalomanię, ksenofobię i zachowania rasistowskie, a także zmniejszają nieuzasadnioną niechęć i lęki.

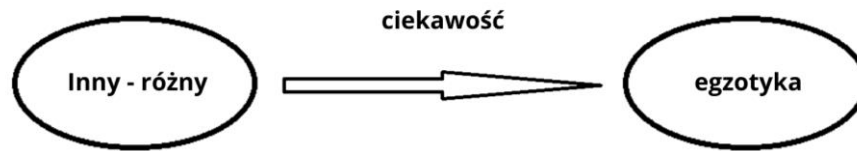
- tak
- nie

ODPOWIEDZI

1. Martin Buber uważany jest za współtwórcę nurtu filozofii zwanego:
  - filozofią dialogu
2. *Obcy* to ktoś, kto:
  - nosi w sobie radykalną różnicę
3. Sposobem radzenia sobie z lękiem przed *Obcym* jest:
  - dehumanizacja
4. *Inność* jest zawsze wartościowana negatywnie:
  - nie
5. Uczeń zdolny nie może być *Innym* w środowisku szkolnym:
  - nie
6. Samospełniająca się przepowiednia to zjawisko polegające na tym, że:
  - uczeń zaczyna zachowywać się tak, jak oczekuje tego nauczyciel
7. Stereotypy są konsekwencją:
  - myślenia „na skróty”
8. Atrybucja wewnętrzna to:
  - skłonność do przypisywania winy za zaistniałą sytuację konkretnej osobie, a nie okolicznościom zewnętrznym
9. Etnocentryzm to postawa, która uwidacznia się w sytuacjach konfrontacji z inną grupą. Polega ona na przekonaniu, że nasza grupa, w odróżnieniu od pozostałych, jest bardziej wartościowa, pod różnymi względami lepsza, uprzywilejowana i stanowi jednocześnie punkt odniesienia dla oceny innych grup i jednostek:
  - tak
10. Akceptacja różnorodności i sprzyjająca jej ciekawość poznawcza minimalizują negatywne postawy wobec *Obcych*, ograniczają megalomanię, ksenofobię i zachowania rasistowskie, a także zmniejszają nieuzasadnioną niechęć i lęk.
  - tak

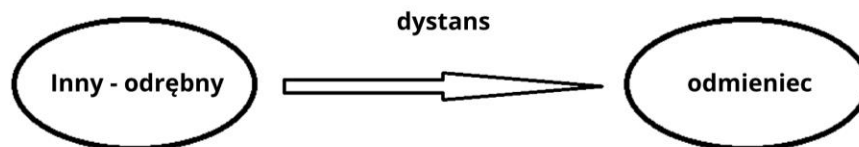
KARTA PRACY NR 2

Matylda Pachowicz (2018) wyodrębniła trzy kategorie postrzegania *Innego*. Zapoznaj się z poniższymi informacjami i przeanalizuj schematy, a następnie wykonaj zadanie.

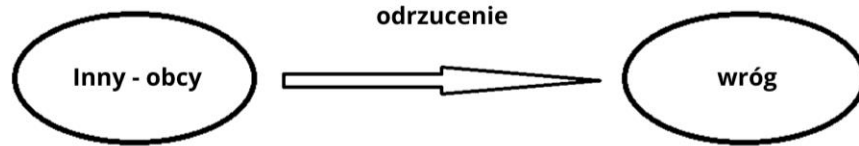
Schemat nr 1. Inność jako egzotyka.

„Jeśli daną cechę będziemy spostrzegać w kategorii **różnorodności**, a nie odmienności, to wzbudzi w nas ona ciekawość i może stanowić wręcz pewną egzotykę (schemat nr 1). Jeśli jednak zakwalifikujemy daną cechę jako **odrębną**, nie będziemy się z nią identyfikować. Osoba posiadająca taką właściwość stanie się odmieńcem, nieznanym, z którym nie będziemy chcieli się utożsamiać (schemat nr 2)” (Pachowicz, 2018, s. 47).

Schemat nr 2. Inność jako odmiennosc.

„W sytuacji, gdy cechę spostrzeganą uznamy jako nam **obcą**, odrzucimy ją od razu, a osoba ją posiadająca zostanie przez nas odczytana jako wroga, nieprzyjazna czy zagrażająca (schemat nr 3). Jest to związane z procesem stygmatyzacji i obniżania wartości *Innego*” (Pachowicz, 2018, s. 47).

Schemat nr 3. Inność jako zagrożenie.

Zadanie:

Podaj po jednym przykładzie sytuacji, w których *inność* odbierana jest jako: egzotyka, odmiennność i zagrożenie. Pamiętaj, żeby wskazać konkretną cechę, będącą desygnatem *inności*, i dokładnie nakreślić kontekst jej postrzegania.

Schemat	Przykład
<i>Inność jako egzotyka</i>	....
<i>Inność jako odmiennność</i>	....
<i>Inność jako zagrożenie</i>	....

2.2. Zestaw ćwiczeń

Ćwiczenie 1.

Stereotypy mają charakter poznawczy, uprzedzenia – afektywny. Ludzie uprzedzeni postrzegają innych wyłącznie przez pryzmat stereotypów.

Uprzedzenie to silne negatywne uczucie wobec danej osoby, wynikające z uogólnionych sądów na temat grupy, do której ta osoba przynależy. Uprzedzenie jest silną i odporną na zmianę postawą.

Uprzedzenia potęgują uczucie wrogości i wzmagają agresję. Wiążą się z takimi emocjami jak lęk, gniew, nienawiść.

Uprzedzenia mogą prowadzić do dyskryminacji, która w swojej istocie polega na niesprawiedliwym traktowaniu innych ludzi ze względu na ich przynależność do określonej grupy.

Wyróżnia się, m.in. następujące rodzaje dyskryminacji wynikające ze stereotypów i uprzedzeń: ableizm, ageizm, antysemityzm, homofonia, islamofobia, rasizm, romofobia, seksizm (Świdzińska, 2016, s. 32).

Polecenie: Spróbuj dopasować (na przykład za pomocą strzałki) rodzaj dyskryminacji do jego definicji.

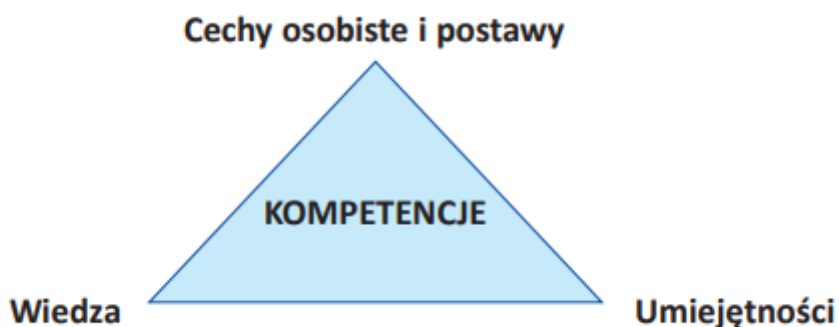
Rodzaj dyskryminacji	Definicja
ableizm	dyskryminacja ze względu na wiek
antysemityzm	uprzedzenie, którego podstawą jest rasa
islamofobia	niechęć wobec osób pochodzenia romskiego
romofobia	niechęć wobec osób wyznania muzułmańskiego □
rasizm	uprzedzenie wobec osób pochodzenia żydowskiego
homofobia	uprzedzenie ze względu na płeć
seksizm	uprzedzenie wobec osób nieheteroseksualnych
ageizm	dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność

Odpowiedzi:

ableizm	dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność
antysemityzm	uprzedzenie wobec osób pochodzenia żydowskiego
islamofobia	niechęć wobec osób wyznania muzułmańskiego □
romofobia	niechęć wobec osób pochodzenia romskiego □
rasizm	uprzedzenie, którego podstawą jest rasa
homofobia	uprzedzenie wobec osób nieheteroseksualnych
seksizm	uprzedzenie ze względu na płeć
ageizm	dyskryminacja ze względu na wiek

Ćwiczenie 2.

Kompetencje, jako struktury poznawcze, złożone są z trzech elementów: wiedzy, umiejętności oraz postaw (patrz: Rysunek 1).

Rysunek 1. Elementy składowe kompetencji kulturowych

Źródło: Szempruch, Blachnik-Gęsiarz, 2018, s. 79.

Jaka wiedza, umiejętności i postawy będą – Twoim zdaniem – składały się na **kompetencje międzykulturowe**? Wypełnij tabelę poniżej

Element kompetencji	Zakres
Wiedza	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Umiejętności	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Postawy	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Ćwiczenie 3.

Opracuj scenariusz zajęć dla dowolnej grupy wiekowej na temat: *Kim jest Inny w szkole?*

Wykorzystaj poniższy schemat:

Scenariusz zajęć dla (klasa/wiek uczestników)

Czas: 45 minut

Cel ogólny:

Cele szczegółowe:

- .....

...

- .....

...

- .....

...

Metody:

- .....

...

- .....

...

- .....

...

Środki dydaktyczne:

- .....

...

- .....

...

- .....

...

Materiały dydaktyczne:

- .....

...

- .....

...

- .....

...

Przebieg zajęć:

- 1.
- 2.
- 3.

Ćwiczenie 4.

Rozwiąż quiz – Co wiem o innych kulturach?

CO WIEM O INNYCH KULTURACH?

1. W jakim kraju skinienie głową na „tak” oznacza „nie”?

- A. Japonia
- B. Niemcy
- C. Bułgaria
- D. Australia

2. Podarowanie komuś zegarka w prezencie będzie nietaktem w:

- A. Polsce
- B. Chinach
- C. Jamajce
- D. USA

3. Pieczona świnka morska to typowe danie w:

- A. Kambodży
- B. Grecji
- C. Izraelu
- D. Peru

4. W jakim kraju zostawianie napiwków odbierane jest jako nieeleganckie?

- A. USA
- B. Meksyk
- C. Japonia
- D. Republika Południowej Afryki

5. Nie jemy lewą ręką, będąc w:

- A. Argentynie
- B. Kanadzie
- C. Brazylii
- D. Indiach

6. Festiwal La Tomatina odbywa się w:

- A. Włoszech
- B. Hiszpanii
- C. Meksyku
- D. Argentynie

7. Głośnie siorbanie to wyraz uznania dla kucharza w:

- A. Ameryce Południowej
- B. Ameryce Północnej
- C. Azji
- D. Australii

8. W jakim kraju ludzie kłaniają się srokom na powitanie, aby odpędzić pecha?

- A. W Niemczech
- B. W Wielkiej Brytanii
- C. W Chorwacji
- D. Na Malcie

9. Siadanie przed podróżą to zwyczaj kultywowany w:

- A. Rosji
- B. Czechach
- C. Ghanie
- D. Arabii Saudyjskiej

Odpowiedzi

- 1. C
- 2. B
- 3. D
- 4. C
- 5. D
- 6. B
- 7. C
- 8. B
- 9. A

Źródło grafik wykorzystanych w quizie: <https://www.canva.com/>.

2.3. Zestaw zadań

Zadanie 1.

Przypomnij sobie najbardziej zaskakujące/interesujące spotkanie z *Innym* (człowiekiem, zachowaniem, zwyczajem lub obiektem), a następnie udziel odpowiedzi na poniższe pytania.

Pytanie	Odpowiedź
Kiedy i gdzie doszło do spotkania?	....
Co się wtedy wydarzyło? Jak się zachowywałeś/ zachowywałaś?	....
Co wtedy czułeś/czułaś?	....
Co cię najbardziej zdziwiło, zaskoczyło?	....
Jakie kompetencje wtedy wykorzystałeś/łaś, a jakich Ci zabrakło?	....

Pytanie	Odpowiedź
<p>Jak z perspektywy czasu oceniasz swoje zachowanie?</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Jakie wnioski wyciągnąłeś/ wyciągnęłaś ze spotkania z <i>Innym</i>?</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Zadanie 2.

Uzupełnij tabelę, wypisując możliwe korzyści i zagrożenia wynikające ze spotkań z szeroko rozumianą *Innością*.

Korzyści	Zagrożenia

Zadanie 3.

W kilkusobowych grupach przedyskutujcie problem dyskryminacji obecnej w środowisku szkolnym. Wypiszcie, jakie rodzaje i formy dyskryminacji możemy spotkać w szkołach i jak im przeciwdziałać.

Rodzaj dyskryminacji i jego źródło (np. dyskryminacja kobiet ze względu na płeć – androcentryzm)	Forma dyskryminacji (np. brak możliwości uczestniczenia w zajęciach)	Forma przeciwdziałania (np. debaty, broszury informacyjne itd.)

Zadanie 4.

Zapoznaj się ze wskazówkami dla nauczyciela rozwijającego kompetencje międzykulturowe uczniów, zaproponowanymi przez Jolanę Szempruch i Mariettę Blachnik-Gęsiarz (2018), a następnie odnieś stwierdzenia do własnych zachowań, korzystając z pięciostopniowej skali. Wyniki, uzyskane przez poszczególnych uczestników, warto omówić na forum grupy.

Praktycznie wskazówki dla nauczyciela rozwijającego kompetencje międzykulturowe uczniów:

1. Podchodź z szacunkiem do różnorodności. Każdy z nas jest inny i należy to uszanować.
2. Zaakceptuj niepewność i dwuznaczność. W grupie wielokulturowej prawdopodobieństwo wystąpienia nieporozumień jest duże i trzeba sobie z nim radzić.
3. Bądź „pomostem” między kulturą większości a kulturami większościowymi.
4. Wywieraj swoją postawą korzystny wpływ na postawy uczniów.
5. Pamiętaj, że zachowanie człowieka może być związane z jego odmiennością kulturową.
6. Postaw się na miejscu innych. Nie jest łatwo być obcokrajowcem, imigrantem, czy uchodźcą.
7. Szczerze rozmawiaj, poproś o wyjaśnienie zachowania, opieraj relacje na zaufaniu.
8. Pamiętaj, że istnieje więcej niż tylko jedna metoda działania.
9. Pamiętaj, że zawsze możesz być zrozumiany inaczej niż byś chciał; stosuj więc techniki aktywnego słuchania, które zmniejszają ryzyko nieporozumień.
10. Wierz w dobre intencje ludzi. Nieporozumienia kulturowe mogą zdarzać się często, ale staraj się wyciągać wnioski z nieporozumień.
11. Powstrzymaj się przed bezrefleksyjnym przyjmowaniem interpretacji, założeń i osądów.
12. Wykraczaj poza własny punkt widzenia.
13. Bądź gotów do tłumaczenia innym tego, co dla ciebie jest oczywiste.
14. Słuchaj i zadawaj pytania, wymieniaj poglądy.
15. Korzystaj z umiejętności krytycznego myślenia.
16. Skupiaj się na rozwiązaniach, a nie problemach (Szempruch, Blachnik-Gęsiarz, 2018, s.82-83).

Odnieś się do poniższych stwierdzeń, korzystając z pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza nigdy, 2 – czasami, 3 – często, 4 – bardzo często, 5 – zawsze.

Podchodzę z szacunkiem do różnorodności.

1 2 3 4 5

Akceptuję niepewność i dwuznaczność.

1 2 3 4 5

Jestem „pomostem” między kulturą większości a kulturami większościowymi.

1 2 3 4 5

Wywieram swoją postawą korzystny wpływ na postawy innych.

1 2 3 4 5

Pamiętam, że zachowanie człowieka może być związane z jego odmiennością kulturową.

1 2 3 4 5

Stawiam się na miejscu innych.

1 2 3 4 5

Szczerze rozmawiam, poproszę o wyjaśnienie zachowania, opieram relacje na zaufaniu.

1 2 3 4 5

Pamiętam, że istnieje więcej niż tylko jedna metoda działania.

1 2 3 4 5

Pamiętam, że zawsze mogę być zrozumiany inaczej niż bym chciał; stosuję więc techniki aktywnego słuchania, które zmniejszają ryzyko nieporozumień.

1 2 3 4 5

Wierzę w dobre intencje ludzi.

1 2 3 4 5

Powstrzymuję się przed bezrefleksyjnym przyjmowaniem interpretacji, założeń i osądów.

1 2 3 4 5

Wykraczam poza własny punkt widzenia.

1 2 3 4 5

Jestem gotów do tłumaczenia innym tego, co dla ciebie jest oczywiste.

1 2 3 4 5

Słucham i zadaję pytania, wymieniam poglądy.

1 2 3 4 5

Korzystam z umiejętności krytycznego myślenia.

1 2 3 4 5

Skupiam się na rozwiązaniach, a nie problemach.

1 2 3 4 5

Omówcie na forum grupy wyniki, które uzyskaliście, skupiając się zarówno na swoich mocnych, jak i słabych stronach. Zadajcie sobie pytania: co was zadowala, a co należy poprawić? Jak to zrobić?

2.4. Zestaw materiałów wizualnych/źródłowych

Transkrypcja podcastu

Spotkanie z *Innym* – kontekst edukacyjny

Martin Buber – austriacki filozof i religioznawca – stwierdził, że „istota ludzka nie jest bytem zwróconym do siebie, lecz do innych; bez powiązania z *Drugim* (Bogiem i ludźmi) nie jest w ogóle człowiekiem. A zatem we właściwy sposób widzi jednostkę ludzką ten, kto ujmuje ją w relacjach do Boga i świata, nie w izolacji od rzeczywistości. Przecież najpierw stwierdzamy, że istnieją inni, a potem dopiero uświadamiamy sobie własne istnienie” (Tarnowski, 2010, s. 253-254). To głęboko humanistyczne przekonanie leży u podstaw filozofii dialogu, która bliska jest pedagogice egzystencjalnej, pedagogice włączającej, pedagogice krytycznej, a także idei animacji kultury. Do czołowych przedstawicieli myśli dialogicznej zalicza się, oprócz Martina Bubera, Franza Rosenzweiga i Emmanuela Levinasa (Gara, 2010, s. 140). Istotny wkład w rozwój problematyki *Innego* wnieśli także Maurice Merleau-Ponty i Hans-Georg Gadamer oraz czołowi postmoderniści: Jean-François Lyotard, Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Michel Foucault i Jean Baudrillard, którzy kładli szczególny nacisk na kategorię różnicy, kwestionowali „perspektywę androcentryczną i europocentryczną, otwierając (tym samym – przyp. A.L.) przestrzeń dla edukacji wielokulturowej i międzykulturowej oraz dyskursów emancypacyjnych” (Kwiatkowska-Tybulewicz, 2016, s. 41).

Problematyka *Innego* jest obecna w wielu dyscyplinach naukowych. W filozofii, socjologii, psychologii, antropologii czy pedagogice. Każda z tych dyscyplin będzie nieco inaczej rozumiała pojęcie *Innego* i będzie odnosiła je do odmiennych zakresów, ponieważ *inność* jest kategorią wieloznaczną.

Na początku warto wyjaśnić pewną subtelną, a istotną różnicę zachodzącą między terminami *Inny* i *Obcy*. Terminami, których niekiedy używamy zamiennie, choć wcale nie muszą być one synonimiczne. Otóż nie każdy *Inny* jest *Obcym* i nie każdy *Obcy* jest *Innym*. Ale jeden może stać się drugim: *Inny* – *Obcym*, *Obcy* – *Innym* (Środa, 2020, s. 8). *Obcy* to ktoś, kto nie przynależy do czegoś; ktoś, kto znajduje się poza sferą czyichś zainteresowań, czyjegoś doświadczenia, czyjejś wiedzy. *Obcy* to osoba nie należąca do jakiejś grupy, środowiska, rodziny, to obywatel innego państwa (Welskop, 2014, s. 209-210). *Obcość* ma charakter zewnętrzny, przeciwstawny, zawsze odnosi się do ustanowionych granic (Środa, 2020, s. 8). *Obcy* to ktoś spoza naszego

świata, zawierający w sobie radykalną różnicę. Jego obecność narusza ramy, w jakich funkcjonujemy, a to z kolei może wywoływać lęk.

Inny natomiast to nie ten (sam), nie taki (sam); drugi, dalszy; odmienny, zmieniony. *Inność* określana jest jako wyraźne odróżnianie się od reszty elementów tego samego rodzaju (Welskop, 2014, s. 210). W przypadku *Obcego* możemy mówić więc o braku przynależności do danej grupy. W wypadku *Innego* mamy zaś do czynienia z osobą wyróżniającą się spośród członków tej samej grupy. *Inny* może znajdować się na marginesie, ale w dalszym ciągu przynależy do zbiorowości. Pozytywnie wartościowany *Inny* nie jest *Obcym*, może nawet stać się *Swoim*. *Inny* zostanie *Obcym*, gdy jest wartościowany negatywnie, gdy jego obecność jest niepokojąca lub zagraża poczuciu bezpieczeństwa (Welskop, 2014, s. 210).

To właśnie postrzeganie *Innego-Obcego* jako dzikusa, ludożercę czy poganina stanowiło uzasadnienie dla niewolnictwa i kolonializmu, który służył, między innymi, cywilizowaniu „niższych” kultur (Pachowicz, 2018, s. 46). Od wieków dehumanizacja *Obcego* sprowadza się do postrzegania go jako mniej ludzkiego, a bardziej zwierzęcego, przynależącego do świata natury. Magdalena Środa pisze: „Obcości się boimy i dlatego staramy się ją zdehumanizować, odseparować się od niej, budując świat zamieszkały przez naszych. Dehumanizujemy innych, by reprezentowali obcość – separacja jest wtedy i łatwiejsza, i konieczna. Wobec obcych – dodaje profesor Środa – zajmujemy postawę ogrodniczą; pozbywamy się ich jak chwastów albo przycinamy na nasz obraz i podobieństwo” (Środa, 2020, s. 10).

Inny posiada cechy, które wyróżniają go spośród członków danej grupy. Jego *inność* często stanowi barierę w kontaktach międzyludzkich. *Inny* obarczony negatywnym stereotypem lub krzywdzącą etykietą może podlegać społecznej marginalizacji, segregacji i wykluczeniu (Pachowicz, 2018, s. 45). W sytuacji odwrotnej, gdy postrzegamy *inność* jako pozytywne zjawisko, dostrzegamy wartości i bogactwo płynące ze spotkania z *Innym*. Takie podejście odnaleźć można właśnie w filozofii akceptacji Levinasa czy filozofii dialogu Tischnera (Pachowicz, 2018, s. 46).

Pojęcie *Innego* jest płynne. Po czym zatem możemy poznać, że mamy do czynienia z *innością*? Joanna Stepaniuk odpowiada na to pytanie w następujący sposób: „Niewątpliwie wówczas, kiedy widzimy coś, co nas dziwi, zaskakuje, niepokoi, śmieszy, szpeci, wzburza, rozwesela i wywołuje skrajnie różne, niespotykane dotąd emocje. Tak więc, aby dany obiekt, osobę, zdarzenie uznać za *inność* (odmienność), niecodziennosc, musimy przede wszystkim najpierw

jej doświadczyć, a następnie ocenić, czyli dokonać przewartościowania, na podstawie znanych nam dotychczas cech, postaw, zachowań. Inny (Odmienny) nie jest więc taki jak my. Jest zupełnie nowym dla nas konstruktem, który, w zależności od naszego postrzegania i wartościowania, jest przez nas albo akceptowany, albo też odrzucany. Dzielimy więc zdarzenia, sytuacje, osoby, na takie które są nam znane, bliskie, cenne i takie, których nie akceptujemy, nie chcemy i nie pozwalamy im dotrzeć do naszej świadomości” (Stepaniuk, 2020, s. 60).

Inny przynależy do świata zewnętrznego, „jest zewnętrżnością, tzn. jest podobny do mnie, ale nie jest tożsamy ze mną, nie jest mną, jest inny niż ja. Innego człowieka odkryć można zatem jedynie jako kogoś zewnętrznego względem siebie samego, kogoś w kim należy uznać samoistność osobowego istnienia” (Gara, 2010, s. 146). Obcość *Innego* wynika z odmiennego sposobu bycia w świecie. *Inny* jest nieznan. Nie jest ani wrogiem, ani przyjacielem; jest niepokojącą nieokreślonością. Może pochodzić z innej kultury lub grupy społecznej, być innego wyznania, odróżniać się wyglądem, fizycznością, orientacją seksualną, zamożnością czy światopoglądem. *Inność* stanowi niewyczerpany katalog cech, gdyż zawsze zależy od porządku, który przekracza. Pojawienie się *Innego* zakłóca *status quo*; jest naruszeniem granic „oczywistej” i dobrze znanej rzeczywistości. *Inny* (*inne*) kwestionuje tę rzeczywistość i uświadamia nam, że jest ona jedynie jedną z wielu możliwości.

Kim jest *Inny* w szkole? *Innym* w środowisku szkolnym może być uczeń biedny, chory lub niepełnosprawny, innej orientacji seksualnej, innej wiary lub niewierzący, niedostosowany społecznie, obcy kulturowo, cudzoziemiec, o specjalnych potrzebach żywieniowych, a także uczeń zdolny (Welskop, 2014, s. 2013). Każda z wymienionych kategorii *inności* posiada swoje determinanty. Dziecko pochodzące z biednej rodziny będzie odróżniało się od pozostałych uczniów na przykład ubiorem, który zostaje desygnatem *inności*. Uczniowie z niepełnosprawnościami mogą być izolowani na różne sposoby. Przez bariery architektoniczne lub nieodpowiednie metody nauczania. Kontakt z grupą rówieśniczą staje się wtedy utrudniony. Wychowankowie o odmiennej orientacji seksualnej w obliczu dominującej większości otrzymują łatkę odmienia – tego *Innego*. Ateiści lub osoby innej wiary, które nie obchodzą świąt obrządku katolickiego, są często odsunięte na bok szkolnych uroczystości i pozostawione właściwie bez żadnej alternatywy. Uczniowie niepodporządkowujący się zasadom dyscypliny, automatycznie klasyfikowani są jako *Inni* – niedostosowani. Cechą, która sprawia, że uczeń zostaje uznany za *Innego* może być także jego dieta, odbiegająca dalece od typowego szkolnego menu. „Różnice

społeczno-kulturowe także wpływają na powstawanie wielu barier w odbiorze przez rówieśników i nauczycieli. Bariery językowe i nieprzygotowanie nauczycieli sprawiają, że uczniowie inni kulturowo nie są traktowani na równi z pozostałymi” (Welskop, 2014, s. 213). Uczeń zdolny przez to, że pozytywnie „odstaje” od reszty klasy, także staje się *Innym*. Lepszym w danym zakresie, przez co nie takim samym jak *My*. *My* stanowiącym punkt odniesienia dla indywidualnego *Ja*.

Status *Innego* może otrzymać każdy uczeń, który jakąś cechą wyróżnia się na tle grupy. Podstawą nadania mu tego statusu czasami jest inny wygląd, na przykład odstające uszy, rude włosy, chudość lub otyłość; inny sposób wystawiania się, na przykład wada wymowy; czy inny sposób zachowania, na przykład nadpobudliwość ruchowa. „Nie tylko dzieci zwracają baczną uwagę na wyróżniające cechy innych, również nauczyciele kategoryzują uczniów na podstawie wyrazistości ich cech. Spostrzegając takie cechy dziecka, jak jego właściwości fizyczne, sposób komunikowania się, umiejętności społeczne czy ubiór, nauczyciel buduje opinię na jego temat i na jej podstawie określa oczekiwania wobec danego ucznia. Tak uformowane oczekiwania mogą doprowadzić do efektu samospełniającej się przepowiedni (uczeń zaczyna zachowywać się tak, jak oczekuje tego nauczyciel). Rezultatem ukształtowanego wrażenia może być również efekt skamieniałych oczekiwań, gdy nauczyciel *odczytawszy prawdziwe możliwości ucznia, postępuje wobec niego zgodnie z trafną diagnozą, ale nie zmienia swoich oczekiwań, nawet jeśli uczeń z czasem poprawi się lub pogorszy*” (Pachowicz, 2018, s. 52).

U podstaw postrzegania drugiego człowieka jako *Innego* bardzo często leży nasza skłonność do stereotypizacji. „Stereotypy to konstrukty myślowe, będące wynikiem nadmiernej generalizacji. Zawierają one zazwyczaj komponent poznawczy (konkretne informacje), emocjonalny (uczucia) i behawioralny (czyli schematy zachowań) względem obiektu stereotypizacji: osoby, grupy czy zjawiska” (Kozłowski, 2018, s. 71). Jako ludzie z reguły mamy ogromną łatwość tworzenia uogólnionych obrazów na temat poszczególnych osób oraz grup, z których się wywodzą. Stanowi to konsekwencję tzw. myślenia „na skróty”. Na ogół, aby sprawnie funkcjonować, musimy szybko przetwarzać ogromną ilość informacji. Zatem chcąc podjąć w pełni racjonalną decyzję, musielibyśmy przeanalizować świadomie i dokładnie wszystkie możliwe dane, poświęcając tej czynności zdecydowanie więcej czasu niż posiadamy, co prawdopodobnie sprawiłoby, że nasze życie stałoby się niemożliwe. Jeśli nie jesteśmy w stanie analizować wszystkiego, to często podejmujemy szybkie decyzje, bazując na niewielkiej liczbie danych.

Niestety, prawidłowość ta dotyczy także postrzegania innych ludzi. W ten sposób rodzą się i trwają stereotypy, także te negatywne, które bardzo trudno przezwyciężyć.

Innym mechanizmem psychologicznym, utrudniającym nam zrozumienie *inności*, jest atrybucja wewnętrzna. Atrybucja wewnętrzna to „skłonność do przypisywania winy za zaistniałą sytuację konkretnej osobie, a nie okolicznościom zewnętrznym” (Kozłowski, 2018, s. 71). Prędzej zarzucimy głupotę lub brak umiejętności kobiecie w aucie, która blokuje ruch, niż pomyślimy, że, na przykład, popsuła się jej skrzynia biegów, źle się czuje lub coś ją bardzo zdenerwowało, więc potrzebuje chwili, żeby uspokoić się i zebrać myśli. Niestety wolimy obwiniać osoby, a nie niezależne od nich warunki zewnętrzne. Wydaje się, że zarówno przekraczanie stereotypów, jak i unikanie pułapki atrybucji wewnętrznej wymaga od nas sporego wysiłku: intelektualnego i emocjonalnego, a także gotowości do zakwestionowania własnych przekonań – co dla wielu osób nie jest łatwe. Jednak to właśnie refleksyjne podejście i otwarty umysł pozwalają nam się rozwijać, lepiej rozumieć otaczający nas świat oraz zmniejszają prawdopodobieństwo popełniania przez nas błędów. Zwłaszcza tak krzywdzących jak niesprawiedliwa ocena drugiego człowieka.

W kontekście problemu *inności* warto jeszcze wspomnieć o zjawisku etnocentryzmu.

„Etnocentryzm to postawa, która uwidacznia się w sytuacjach konfrontacji z inną grupą. Polega ona na przekonaniu, że nasza grupa, w odróżnieniu od pozostałych, jest bardziej wartościowa, pod różnymi względami lepsza, uprzywilejowana i stanowi jednocześnie punkt odniesienia dla oceny innych grup i jednostek” (Kozłowski, 2018, s. 73). Jako istoty społeczne posiadamy silną potrzebę przynależności, mamy również tendencję do stawiania własnej grupy wyżej od pozostałych. Mechanizm ten możemy zaobserwować zarówno wśród kibiców, nieformalnych grup, jak i całych narodów. Z etnocentryzmem wiąże się niebezpieczeństwo schematycznego, uproszczonego i tendencyjnego postrzegania innych zbiorowości, na którego gruncie z łatwością może wykiełkować ziarno nienawiści. Wybitny psycholog Philip Zimbardo zadał sobie następujące pytanie: „Czegóż takiego potrzebują obywatele jednego społeczeństwa, by tak bardzo znienawidzić obywateli drugiego, by chcieć ich odseparować, dręczyć, a nawet zabić?”. Doszedł do następującego wniosku: „Potrzebna jest do tego *nienawistna wyobraźnia*, psychologiczna konstrukcja, która za pomocą propagandy zostaje zagnieżdżona głęboko w umysłach ludzi, przemieniając innych we *Wroga*. Taki obraz stanowi dla żołnierza najpotężniejszy motyw działania, łądując jego karabin amunicją nienawiści i strachu. Obraz

odrażającego wroga, będącego zagrożeniem dla dobrobytu jednostek oraz bezpieczeństwa narodowego, powoduje, że matki i ojcowie wysyłają synów na wojnę, oraz pozwala rządowi tak przestawiać priorytety, by przekuć lemiesz w miecze zniszczenia”.

Zimbardo twierdzi, że: „To wszystko dokonuje się za pomocą słów i obrazów. Można tu nieco zmodyfikować stare porzekadło: kamienie i kije mogą połamać Ci kości, ale wyzwiska nierzadko mogą Cię zabić. Proces zaczyna się od stworzenia stereotypowego obrazu innego człowieka, jego zdehumanizowanego postrzegania jako bezwartościowego, ale zarazem wszechpotężnego. Obcego, istoty demonicznej, abstrakcyjnego potwora, jako fundamentalnego zagrożenia dla czczonych przez nas wartości i przekonań. W obliczu rozpętanego publicznie strachu oraz zbliżającego się zagrożenia ze strony wroga, rozsądni ludzie postępują irracjonalnie, osoby niezależne działają w sposób bezmyślnie konformistyczny, a pacyfiści postępują jak wojownicy. Dramatyczne obrazy przedstawiające wroga na plakatach, telewizji, na okładkach czasopism, w filmach i Internecie odbijają się w zakamarkach układu limbicznego, prymitywnego mózgu wyposażonego w potężne emocje w postaci strachu i nienawiści” (Zimbardo, 2008, s. 33) – pisze Zimbardo. Warto mieć świadomość mocy tworzenia wroga, żeby móc się przed nią bronić.

Przez wieki ludzie na trzy sposoby odnosili się do *Innego*: podejmowali walkę, próbowali się odizolować lub nawiązywali dialog i współpracę. Już dwa i pół tysiąca lat temu grecki historyk Herodot zachęcał do „poznania Innego, wyjścia mu na spotkanie, zamiast odgradzania się od niego. Herodot doszedł do wniosku, że *aby lepiej poznać siebie, trzeba poznać Innych, bo to właśnie Oni są tym zwierciadłem, w którym my się przeglądamy. Aby zrozumieć lepiej samych siebie, trzeba lepiej zrozumieć Innych, móc się z nimi porównać, zmierzyć, skonfrontować*” (Pachowicz, 2018, s. 49).

Z pedagogicznego punktu widzenia spotkanie z *Innym* stwarza okazję do przekraczania i przesuwania granic, eksplorowania nieznanych obszarów i poszukiwania nowych lub redefiniowania obiektywnych dla danej jednostki znaczeń. Relacja z *Innym* umożliwia wychodzenie poza schematy i rozwijanie krytycznej postawy wobec świata. W dostrzeganiu odmiennych narracji i uznawaniu ich za równoprawne tkwi ogromny potencjał emancypacyjny. Takie podejście tworzy „przestrzeń dla prób przekształcania, transformacji rzeczywistości tak, aby stawała się miejscem bardziej sprawiedliwym i przyjaznym dla ludzi. Tego rodzaju postulaty są szczególnie wyraziście formułowane przez pedagogikę krytyczną, jako wezwanie do

zaangażowania w sferze społecznej, realizowania polityki *głosu* pozwalającego na artykulację własnych żądań, przemieszczanie jednostek i grup lokalizowanych na marginesach i wykluczanych ze wspólnoty jako *gorsi inni*. Tak widziana pedagogika i edukacja odbiera samej sobie siłę i prawo do dominacji, przestaje być kolonizatorem zawłaszczającym tożsamości urabianych według określonego wzoru jednostek, a staje się drogą wyzwolenia, uświadomienia sobie własnej opresji i podjęcia prób jej przewyciężenia” (Rzeźnicka-Krupa, 2013, s. 44).

Jerzy Nikitorowicz podkreślił, że otwartość na *Innego* przyczynia się do budowania „podstaw poczucia wspólnoty gatunku ludzkiego ponad różnicami, które są niezbędne do rozwoju ludzkości w kontekście paradygmatu humanistycznego i związanego z nim paradygmatu współistnienia” (Nikitorowicz, 2019, s. 14). Akceptacja różnorodności i sprzyjająca jej ciekawość poznawcza minimalizują negatywne postawy wobec *Obcych*, ograniczają megalomanię, ksenofobię i zachowania rasistowskie, a także zmniejszają nieuzasadnioną niechęć i lęk. Uwolnienie się od narzuconych sposobów postrzegania, daje człowiekowi szansę samostanowienia i świadomego kreowania świata, w którym żyje (por. Melosik 2007, s. 381). W perspektywie edukacyjnej istotne jest umożliwienie wychowankowi zbudowania własnej narracji (por. Melosik, 2007, s. 388) i usytuowania jej w kontekście wzorów innej kultury (por. tamże, s. 386). Zarówno budowanie własnej narracji, jak i konfrontowanie jej z *innym* jest procesem permanentnym. Wędrownką – jak pisze Zbyszko Melosik – która uczy pokory wobec świata, który jest „zbyt skomplikowany i wewnętrznie sprzeczny, rozproszony i zdecentrowany, aby można go było stotalizować w jedną teorię” (Melosik, 2007, s. 390).

2.5. Dane dostępne do wersji online

1. Podcast na kanale YouTube: OIR Poland - [Spotkanie z Innym - kontekst edukacyjny - dr Alicja Lisiecka](#)
2. [Materiały dodatkowe i karty pracy](#)

2.6. Spis załączników

1. Załącznik nr 1 - Transkrypcja podcastu Spotkanie z Innym
2. Załącznik nr 2 – Karta pracy nr 1
3. Załącznik nr 3 – Karta pracy nr 2
4. Załącznik nr 4 - Załącznik nr 4 – Quiz – Co wiem o innych kulturach?

2.7. Adaptacja scenariusza do zdalnej formy nauczania

1. Należy dostosować ilość i formę zadań do specyfiki zajęć/grupy/klasy.
2. Materiały można wykorzystać podczas zajęć na platformach edukacyjnych (np. Moodle, Teams, Zoom itp.).
3. Zdjęcia, obrazki, karty pracy należy udostępniać uczącym się, najlepiej w formie dostępnego pliku PDF lub HTML. Można je przesłać za pomocą poczty elektronicznej lub dziennika elektronicznego.
4. Quizy, testy można zamieścić na platformie edukacyjnej lub wykorzystując inne dostępne narzędzia (np. Formularz Google)

Grafika na stronie tytułowej: <https://pl.smiletemplates.com/word-templates/using-ipad/05073/>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.